

**Відгук офіційного опонента,
доктора юридичних наук, професора Суббота Анатолія Івановича
на дисертаційне дослідження Шинкар Тетяни Ігорівни
на тему «Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний
та зарубіжний досвід» подане на здобуття наукового ступеня доктора
юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право**

Актуальність теми. Доводиться констатувати, що використання альтернативних засобів вирішення спорів є практикою багатьох сучасних країн світу. Відомо, що медіація як вид альтернативного (позасудового) врегулювання спорів – це вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту досягти спільних позицій із урегулювання спору.

Основними завданнями процедури медіації є: 1) вирішення спору шляхом досягнення взаємоприйняттого рішення; 2) усунення шкоди спричиненої спором; 3) запобігання поновленню конфлікту. Перевага медіації полягає в тому, що замість рішення ззовні сторони знаходять власне взаємовигідне рішення. Замість боротьби за правоту відбувається конструктивна робота над вирішенням конфлікту.

Без перебільшення можна говорити про те, що нині в Україні сформувались відповідні підстави для запровадження медіації як альтернативної форми вирішення спорів, передусім в адміністративному судочинстві.

Водночас, слід наголосити на тому, що публічно-правові спори, які вирішуються в порядку адміністративного судочинства, часто називають немедіабельними, тобто такими, які не можуть бути вирішені шляхом застосування медіації. Насамперед, це зумовлено особливостями суб'єктного складу адміністративних процесуальних правовідносин, а саме, тим фактом, що однією зі сторін завжди виступає орган публічної адміністрації. Проте аналіз законодавства та практики зарубіжних країн показує, що медіація в адміністративних справах не лише можлива, а й справді ефективна. Успішне впровадження медіації до українського адміністративного судочинства залежить від того, чи вдасться науковцям та законодавцям вирішити ряд теоретичних та практичних проблем.

Для успішного впровадження медіації в адміністративному судочинстві України потребує врегулювання такі питання: межі застосування медіації в адміністративному судочинстві; права та обов'язки медіатора; права та обов'язки сторін адміністративно-правового спору під час медіації; роль адміністративного суду в медіації.

Отже, з огляду на вказане вище дисертаційна робота, підготовлена Т.І. Шинкар, присвячена досить актуальній темі, оскільки, окрім зазначеного, вона обумовлена сучасними потребами науки адміністративного права та адміністративного судочинства і комплексом теоретико-правового просування та розроблення комплексної концепції реформування адміністративного законодавства.

Ступінь обґрунтованості наукових положень висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації

Ступінь обґрунтованості наукових положень висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації обумовлена, передусім, обґрунтованою і логічною архітектонікою дисертації, яка дозволила охопити предмет дослідження та простежити авторський задум, вибудувати чітку послідовність розкриття запропонованої наукової проблематики.

Дисертація складається з переліку умовних скорочень, вступу, двох розділів, які містять сім підрозділів, висновків, додатків (8 сторінок) та списку використаних джерел. Обрана структура дозволила авторові всебічно дослідити предмет дисертаційної роботи, а зацікавленим особам – простежити авторський творчий задум, краще усвідомити зміст, сутність та проблеми застосування медіації в адміністративному судочинстві.

Винесені на захист положення характеризують роботу як комплексне дисертаційне дослідження, присвячене вивченню теорії та практики застосування медіації в адміністративному судочинстві крізь призму вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Аналіз змісту роботи свідчить про те, що дисертація становить наукову, прикладну, самостійну, завершену, аргументовану, комплексну роботу, має високий науково-теоретичний та прикладний рівень.

Високий рівень вірогідності та наукової обґрунтованості результатів виконаного

дослідження забезпечено використанням значного обсягу літературних джерел, нормативних актів, що складають 260 найменувань, узагальнених практичних матеріалів, відповідних наукових методів. Автор проаналізувала значну кількість джерел, в яких відображено різноманітні аспекти вивчення зарубіжного та вітчизняного досвіду застосування медіації в адміністративному судочинстві, її поняття, принципів, моделей, сутності процедур примирення в системі альтернативного вирішення юридичних конфліктів (спорів), а також окреслила напрями формування законодавчих основ запровадження медіації для вирішення юридичних спорів в адміністративному судочинстві України.

Всі розділи і підрозділи дисертації написані у відповідності до поставленої мети і завдань наукового дослідження. Дисертація відрізняється не тільки чіткою логічною структурою, але й однозначною ідеологією щодо необхідності впровадження її результатів в науку і практичну площину застосування медіації в адміністративному судочинстві.

В розділах дисертант проводить детальний аналіз наукових підходів до визначення змісту понять «медіація», «медіатор» та різноманітні підходи вчених до їх трактування у різні історичні періоди розвитку адміністративно-правової науки (с. 29-45), аналізує зміст юридичного конфлікту і юридичного спору як соціально-правових явищ (с. 59-69), визначає сутність процедур примирення в системі альтернативного вирішення юридичних конфліктів (спорів) (с. 70-80).

Цінним науковим надбанням є пропозиція щодо допустимості виконання суддею ролі медіатора, а також розгляду медіативної діяльності судді як можливого принципово нового самостійного виду суддівської діяльності.

На думку автора, у такій діяльності суддя-медіатор повинен враховувати динаміку юридичного конфлікту, що становить процес його виникнення, розвитку і завершення. Найповніше зазначена послідовність враховується при виділенні таких трьох відносно самостійних стадій: передконфліктної, конфліктної та постконфліктної. Кожна з трьох зазначених стадій має свої особливості, обумовлені хронологією аналізованого явища.

Водночас, підтримує думку автора, що використання в діяльності судів (зокрема адміністративних) способів альтернативного вирішення спорів можливо в тих випадках, коли сторони юридичного спору, керуючись принципом диспозитивності, мають намір або згодні припинити (врегулювати або вирішити) взаємні розбіжності іншим шляхом, аніж той що передбачений судом. У зарубіжній юридичній літературі можна зустріти тезу про те, що, по суті, не існує категорії спорів, стосовно яких альтернативні способи виявилися б апріорі невідповідними. Світовий досвід показує загальну універсальність альтернативних процедур. Така особливість, безумовно, повинна враховуватися в діяльності судів (с. 75).

Заслуговує на увагу твердження автора про те, що більшість альтернативних процедур носять примирливий або переважно примирливий характер. Поряд з арбітражем основні процедури примирення (переговори і медіація) займають центральне місце в системі альтернативного вирішення спорів і мають фундаментальне значення у становленні такої форми захисту прав, свобод і законних інтересів суб'єктів суспільних відносин. Цим багато в чому пояснюється необхідність активного використання процедур примирення в адміністративному судочинстві при вирішенні публічно-правових спорів (с. 81).

Аргументованою є теза Т.І. Шинкар про те що медіація має і переваги, і недоліки. Окреслюючи переваги медіації, автор цілком справедливо акцентує увагу на тому, що важливою перевагою медіації також є той факт, що відсутня необхідність примусового виконання рішення, оскільки в ході примирних процедур сторони самі виробляють те рішення, яке їх задовольняє, а тому зацікавлені в його виконанні (с. 81-100).

Слушно, дисертант зауважує, що сьогодні в Україні не існує спеціального формалізованого законодавства, яке регулює здійснення медіації. Але в той же час, не існує і жодної формальної заборони з боку держави сторонам здійснювати медіацію. Відповідно до ч. 4 ст. 55 Конституції України держава гарантує можливість кожному будь-якими не забороненими законом способами захищати свої права. Отже, можна стверджувати, що в Україні є конституційне підґрунтя здійснення медіації (с. 161-162).

У висновках дисертантом викладаються науково обґрунтовані положення щодо формування засад врегулювання юридичних спорів з використанням медіації в адміністративному судочинстві через призму зарубіжного досвіду, створення законодавчих основ запровадження медіації для вирішення юридичних спорів в адміністративному судочинстві України, визначення правового режиму діяльності судді-медіатора і вироблення відповідних пропозицій щодо вдосконалення законодавства України у вказаній сфері.

Загальний аналіз змісту роботи свідчить про високий рівень наукової підготовки автора та її глибоку обізнаність з теоретичними і практичними проблемами тематики, що досліджувалась. Це відобразилось на змістовності і високому науковому рівні проведеного дослідження теорії та практики вітчизняного та зарубіжного досвіду застосування медіації в адміністративному судочинстві і практичному значенні щодо впровадження отриманих результатів.

Отже, основні положення, висновки, рекомендації, які містяться в дисертації достатньою мірою теоретично обґрунтовані. Сам автор продемонструвала високий рівень професійної зрілості та наукової кваліфікації.

Достовірність наукових положень, наукова новизна і практична значущість одержаних результатів.

Достовірність наукових положень дисертації досягнута автором за рахунок комплексного використання необхідної сукупності методів теорії пізнання. В процесі дослідження дисертантом опрацьовано широке коло літературних джерел комплексного та монографічного характеру, автори яких є фахівцями у галузі загальної теорії права, філософії права, адміністративного права і процесу, адміністративного судочинства, враховано вітчизняний та зарубіжний практичний досвід застосування медіації в адміністративному судочинстві. Завдяки цьому автор послідовно, системно і конструктивно проаналізувала важливі теоретичні питання, що розкривають зміст теми дослідження, визначила методологічне значення різних поглядів вчених на поняття «медіація», «медіатор», «суддя-медіатор», «юридичний конфлікт», «публічно-правовий спір» та низки інших.

Додаткової наукової ваги дисертаційній роботі додали сформовані на основі

значної кількості наукових джерел пропозиції та рекомендації пов'язані з формуванням законодавчих основ запровадження медіації для вирішення юридичних спорів в адміністративному судочинстві України (с. 218-219). З огляду на це, можна констатувати, що достовірність отриманих результатів і обґрунтованість сформульованих пропозицій визначається вірно обраним методологічним підходом до проведеного дослідження, об'ємним та всебічним використанням наукового матеріалу.

Оцінюючи наукову новизну одержаних результатів, слід зазначити, що вона визначається насамперед тим, що в межах єдиного комплексного дослідження зроблена спроба розгляду теоретичних та науково-прикладних проблем, пов'язаних із визначенням сутності правого інституту медіації, його юридичного значення, особливостей застосування в адміністративному судочинстві з урахуванням існуючого вітчизняного та зарубіжного досвіду, формулювання висновків та рекомендації щодо вдосконалення відповідного законодавства України та практики його застосування.

Заслужують на увагу проведені в результаті наукового дослідження новизна, наукові положення, запропоновані автором та питання, що набули подальшого розвитку, зокрема: обґрунтування доцільності запровадження медіації в адміністративному судочинстві, як одного з найдієвіших видів альтернативного вирішення юридичних спорів, віднесених до компетенції адміністративного суду; розкриття сутності альтернативного вирішення спорів як можливої нової сфери професійної діяльності судді-медіатора при вирішенні юридичних спорів в адміністративному судочинстві; обґрунтування допустимості виконання суддею ролі медіатора та пропозиція розглядати медіативну діяльність судді як можливий принципово новий самостійний вид суддівської діяльності; виокремлення основних переваг медіації та переваг інших примирних процедур в адміністративному судочинстві; вивчення позитивного досвіду зарубіжних країн, які мають достатнє законодавче підґрунтя проведення процедури медіації та практику її застосування та низка інших.

Ще однією із сильних сторін дисертації є тісне поєднання в ній практики і теорії.

Дисертація містить низку напрацювань теоретичного та практичного характеру, які є своєчасними і можуть бути використані вченими та законодавцем в роботі, спрямованій на вдосконалення адміністративно-правового регулювання медіації в адміністративному судочинстві.

Визначаючи теоретичну і практичну цінність зазначеного наукового дослідження Т.І. Шинкар, позитивно оцінюючи його загалом, мусимо визнати, що **окремі положення мають дискусійний характер і потребують глибшого дослідження і обґрунтування**, з-поміж них можна назвати такі:

По-перше, аналізуючи в підрозділі 2.2 питання способів примирення, які за своєю суттю становлять переговори сторін юридичного спору, які проходять за участю посередника, автору доцільно було б більш детально зупинитися на тих характерних особливостях, що об'єднують ці види та тих, згідно з якими їх розмежовують.

По-друге, загалом підтримуючи думку автора стосовно доцільності запровадження медіації в адміністративному судочинстві, як одного з найдієвіших видів альтернативного вирішення юридичних спорів, віднесених до компетенції адміністративного суду, не зайвим було б здійснити кількісний та якісний аналіз справ, які були розглянуті адміністративними судами в рамках медіації в Україні.

По-третє, досліджуючи питання визначення функціональної ролі судді-медіатора при проведенні медіації в адміністративному судочинстві, дисертант не приділив достатньої уваги питанню додаткових знань і професійних навичок, якими має бути наділений суддя-медіатор. Адже головні відмінності між традиційним судовим розглядом і медіацією полягають у тому, що суддя вислуховує сторони і, ґрунтуючись на відповідних статтях закону, виносить рішення. Тоді як завдання медіатора набагато складніше: він має допомогти конфліктуючим сторонам самим знайти рішення спірного питання. Тож медіатор повинен мати ще й інші конкретні знання;

По-четверте, дисертантом доволі багато місця відведено аналізу існуючого законодавства, що регламентує порядок здійснення медіації в деяких зарубіжних країнах, однак при цьому не вказується, законодавство якої країни доцільно взяти до уваги при формуванні законодавчої бази регулювання процедури медіації в

адміністративному судочинстві України, зокрема, яким чином медіація має бути «вмонтована» в українську правову систему.

Втім, викладені зауваження мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи та не знижують її достатній науковий рівень.

Відображення результатів дисертаційного дослідження.

Зміст дисертаційного дослідження повною мірою відображений у 6 наукових працях дисертанта, опублікованих у збірниках праць, визнаних МОН України як фахові, 1 з яких входять до збірника, включеного в наукометричну базу даних «Index Copernicus», у 1 міжнародній статті, в 1 статті, що опублікована в нефарховому періодичному виданні, а також оприлюднений під час участі автора в роботі 6 науково-практичних заходів.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Рецензована дисертація містить раніше не захищені наукові положення та отримані особисто автором нові науково обґрунтовані результати у сфері науки адміністративного права та процесу, які в сукупності розв'язують важливе науково-прикладне завдання. Дисертація має відповідну наукову цінність і позитивне значення для подальшого розвитку адміністративного права і процесу, а також адміністративного законодавства. Результати дослідження можуть бути використані у законотворчій діяльності, а також у науково-дослідній роботі та навчальному процесі.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в роботі, досить повно викладені в опублікованих автором наукових статтях, тезах доповідей на конференціях. Автореферат дисертації відповідає її змістові й повністю відображає основні положення та результати дослідження. Дисертацію й автореферат оформлено відповідно до встановлених вимог.

Отже, дисертаційне дослідження Шинкар Тетяни Ігорівни на тему «Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід» відповідає паспорту спеціальності: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право та «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від

24 липня 2013 року № 567, а її автор – Шинкар Тетяна Ігорівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

**Завідувач кафедри публічно-правових дисциплін
Навчально-наукового юридичного інституту
Київського міжнародного університету
доктор юридичних наук, професор**

А.І. Суббот

Власноручний підпис
Суббота А.І.
авіряю старшим викладачем
Паша Кучишова

